

DESPRE OPORTUNITATEA ÎNFIINȚĂRII UNUI MUZEU DE ISTORIE ȘI ETNOGRAFIE LA PIETROȘIȚA

MARIA DIACONESCU

Ideea amplasării unui muzeu cu caracter istorico-etnografic la Pietroșița nu este nouă. Încă de la începutul secolului al XX-lea, etnografi și folcloriști au încercat să definească specificitatea culturii tradiționale în această zonă încărcată de istorie, dominată de fosta capitală a Țării Românești. De remarcat că, încă din anul 1942, în cadrul Căminului cultural se organizează un muzeu mixt al comunei, cuprinzând o colecție de istorie (documente) și de etnografie, bază a actualei colecții.

Dar tocmai prezența capitalei, caracterul ei cosmopolit atât ca populație, cât și ca gusturi, precum și prezența puternică a două areale cu tradiții puternice din imediata apropiere (Muscelul și Prahova) a făcut ca valea superioară a Ialomiței să rămână oarecum în umbră.

În anul 1974, s-a încercat o primă reabilitare a culturii românești tradiționale din această zonă, prin inaugurarea unui muzeu de etnografie la Pucioasa, muzeu ce concentrează achizițiile Muzeului județean Dâmbovița de pe o arie largă de circa 1000 km.p.

Totuși se simțea nevoia unui muzeu situat nu într-un oraș, ci într-o zonă ce păstrează încă specificul local și unde un asemenea muzeu s-ar integra mult mai ușor.

Și condițiile locale existente au favorizat posibilitatea deschiderii muzeului. Comuna Pietroșița dispunea din 1974 de un muzeu sătesc, într-o clădire – monument de arhitectură, de la mijlocul secolului al XIX-lea, cât și, mai ales, de o importantă colecție de etnografie și artă populară strânsă cu deosebită pasiune de-a lungul a câtorva decenii de profesorul Dumitru Ulieru, dascăl la școala din localitate.

Prin trecere, în 1990, a clădirii și colecției în patrimoniul Complexului

Național Muzeal „Curtea Domnească“ Târgoviște s-au creat condițiile deschiderii muzeului, bineînțeles după conservarea și restaurarea clădirii și a colecției.

Dar, cum aminteam în preambul, existența muzeului este condiționată de specificul zonei: geografic, istoric, arhitectural și al culturii tradiționale, ce determină caractere deosebite față de zonele învecinate.

1. Situație (cadru geografic)

Situată pe valea superioară a Ialomiței, Pietroșița este delimitată spre vest de Subcarpații Leaotei și spre est de acei ai Bucegilor, în prima depresiune de contact cu zona montană și anume Depresiunea Pietroșița-Moroeni, cu altitudine variind între 550-750 m. De remarcat că, față de văile vecine: Dâmbovița și Prahova, valea Ialomiței este complet închisă spre nord de bariera impunătoare a Bucegilor, singurele legături permanente fiind cu sudul. (Singurul drum menționat este cel al „mocanilor“, cale pastorală ce lega Țara Românească de Brașov). Poziția geografică – depresiune semiînchisă – este un prim argument în apariția și dezvoltarea unui specific local (fără ca acesta să fie absolut).¹

2. Cadrul istoric – populația

Depresiunea Pietroșița-Moroeni a fost propice locuirii încă de la sfârșitul mileniului al III-lea înainte de Hristos. Clima blândă, ferită de schimbări bruște și vânturi puternice, vegetația variată, pășunile și fânețele, livezile și grădinile au oferit stabilitate unei obști sătești de țărani liberi încă cu mult înainte de atestarea documentară din 1592.² De altfel, presiunea demografică condițiile politice specifice zonei montane și submontane, transumanța vor alimenta periodic, începând cu secolul al XIII-lea, cu populație câmpia slab locuită.

Locuitorii din Pietroșița aveau o situație materială bună stăpânind, cu megieșii din Țâța și Fieni, munții din jur, ale căror trecători le păzeau împreună. Din documentele din secolele XVII-XVIII se observă că pietroșițenii stăpâneau întinse proprietăți în Bucegi și Leaota. Într-un document din 16.11.1605 se amintește că moșia satului se întindea „până la munte unde se învecinește cu stăpânirea Țării Ungurești“.³

Situația specială a satului și interesul domniei este marcată prin consemnarea în documente a „vătafilor de plai“ în secolul al XVIII-lea,⁴ situație probabil cu rădăcini mai vechi.

Reorganizarea administrativă, inițiată de către domnie în secolul al XVIII-lea,

va transforma comuna într-un centru administrativ ce „legaliza“, vorbind într-un termen modern, situația pietroșițenilor de paznici ai graniței de nord a Țării Românești. La 1836, aici se afla „tactul strejuiirii“ pe „plaiul Păduchiosul“, iar „vătafii de plai“ își aveau sediul vămii în actuala clădire a Primăriei (Numele de Vătafu, Vătășescu sau toponimul „Plaiul Oilor“ amintesc de acele vremuri).⁵

Secolul al XIX-lea va transforma Pietroșița în cea mai importantă localitate de pe valea Ialomiței. Existența vămii a atras negustori, care la început se întâlneau în bâlciurile menționate în 1834 și 1839, dar cu trecerea vremii se vor stabili, îndeosebi după construirea drumului spre Sinaia (1882) și a căii ferate (la 1906).⁶

Această evoluție se reflectă atât în dezvoltarea economică, geografică sau culturală, cât și în cea edilitară a localității.

Spre exemplu, la 1912 funcționau: o fabrică de apă gazoasă (izvor de apă minerală în satul Valea Țâții), trei mori, două pive, trei mașini de dărăcit, un atelier de țesătorie, apoi o țesătorie cu 200 de fuse, două societăți forestiere, „Ardealul“ și „Cucuteanca“ din care prima cu 190 de lucrători. De menționat în 1928: 4 mori și un ferăstrău, 3 rotării, 5 ateliere de tâmplărie, 3 fierării, 5 măcelării și 6 brutării.⁷

Important este și aspectul demografic: în 1810 = 293 locuitori și 84 de case, în 1838 = 830 locuitori și 200 de case ce întrecea cu mult pe a localităților înconjurătoare (Moroeni – în 1810 = 70 locuitori, în 1838 = 535 locuitori; Buciumeni – în 1810 = 165 locuitori, în 1838 = 435 locuitori, Fieni – în 1810 = 157 locuitori, în 1838 – 870 locuitori etc.⁸

Și învățământul și cultura fac ca Pietroșița să iasă din tiparele obișnuite. Prima școală este menționată la 1841, cu 20 de elevi, cu timpul înmulțindu-se și diversificându-se. Astfel, după primul război mondial funcționa o școală de băieți cu 7 clase și o școală similară de fete.

Comună cu tradiții culturale deosebite, avea șase biblioteci particulare înființate între 1816-1828, o bibliotecă a „Societății culturale“ (1825), una sătească și o alta a școlii, iar din 1839, un cămin cultural cu cinematograf vorbitor, ca și o școală de industrie casnică și gospodărie (1942).

3. Arhitectura

Din punct de vedere arhitectural, Pietroșița constituie cea mai importantă și compactă rezervație de acest fel din județul Dâmbovița și una din cele mai importante din zona montană a Munteniei.

În arhitectura comunei se remarcă două tendințe majore:

– păstrarea tradiției prin casele tradiționale cu prispă și două încăperi sau prispă parțială, reprezentând tipul de gospodării agricole – pastorale specifice zonei montane (casele Floarea Marmandiu, Șerb Popescu din prima jumătate a secolului al XIX-lea).

De remarcat vechimea acestor monumente. Spre exemplu, pe o grindă a casei lui Ion Bălășescu este înscrisă data construcției – 1759. De asemenea, pe acest tip de case apar motive antropomorfe, străvechi simboluri solare circulare sau rectangulare. De excepție la casa sus menționată este prezența a două mâini cu degetele desfăcute, ce încadrează o rozetă solară mare.⁹

– Cel puțin din a doua jumătate a secolului al XIX-lea se observă o nouă tendință în concepția arhitectonică și în amenajarea teritoriului, consecință a noului statut al localității, cât și avântului economic înregistrat. Statutul de punct de vamă încurajează stabilirea unor negustori și meșteșugari din zona Prahovei sau a Muscelului, dar și din Țara Bârsei, ceea ce se reflectă și în arhitectură.

Grupate pe linia bisericii, între cele două biserici din „Joseni și Suseni“, se concentrează peste 100 de clădiri cu soclu înalt din piatră, cu beci și, în general, cu două nivele, închise cu împrejmuiri din piatră și cu porți masive. Din strada principală pleacă spre nord străzi înguste specifice planimetriei ardelenesti cu rigola pe mijloc și case în același stil, dar numai cu un singur nivel. Centrul era ocupat de locuințe negustorești specifice centrelor de acest fel din orașele muntenești (exemplu: casele Oncioiu, Oprea, Zăvoianu, Serghe Popescu, Grigorescu etc.).

4. Creația tradițională specifică

Ocupațiile de bază ale locuitorilor – creșterea animalelor și păstoritul, ca și prelucrarea pietrei și a lemnului (șitei), cum o arată și numele localității „Pietroșița“, vor influența și creația artistică. Aceasta din urmă este reliefată, în special, în producția de covoare, care încă de la sfârșitul secolului al XIX-lea se transformase într-o adevărată industrie locală.

Motivele des întâlnite sunt cele geometrice și, mai puțin, vegetale și cele antropomorfe (roțițe pe negru, coroana, România, roata mare sau mică),

Reluând, în esență motivația prezenței muzeului în această localitate este următoarea:

- existența unui străvechi sat de munte de moșneni;
- importanța strategică, economică și culturală a localității;
- arhitectura bogat reprezentată;

– producția meșteșugărească deosebit de variată (lemn, piatră, fier și, mai ales, covoare);

– existența unei colecții de istorie și etnografie în stare să reflecte trăsăturile menționate ale localității;

– localul situat în centrul satului (casa Șerb Popescu), monument de arhitectură de la mijlocul secolului al XIX-lea, cu beci, parter, etaj și care se păstrează intactă cu împărțirea originală, este prin sine cel mai important exponat al muzeului.

Nu trebuie uitat potențialul turistic al localității și împrejurimilor, minima distanță până la culmile Bucegilor și Leaotei potențialul balnear, căile de comunicații lesnicioase.

În afară de argumentele sus menționate se adaugă preocuparea noastră pentru intervențiile de restaurare-conservare atât a clădirii, cât și a patrimoniului mobil, nu înainte de a face inventarierea bunurilor, care au fost clasate în două colecții:

1) Colecția de istorie (piese de mobilier, numismatică – monede și bancnote, fotografii, documente diverse, acte);

2. Colecția de etnografie (obiecte de uz casnic – lemn, metal și ceramică, textile de port și de interior).

Obiectele provenite din această colecție sunt în general de natură organică. Examenul microscopic al obiectelor a dus la concluzia că majoritatea prezentau atac activ al insectelor xilofage și atac microbial.

Starea de conservare a unor obiecte, care prezentau un grad avansat de degradare a impus un studiu asupra cauzelor degradării și luarea de măsuri urgente, menite să oprească sau să încetinească acest proces nedorit. Ca urmare, au fost întreprinse operațiuni de dezinfectie și dezinsecție. Ele au fost aplicate preventiv (pentru distrugerea agenților biodeterioratori în stare latentă (ce ar putea declanșa atacul în condiții favorabile) și curativ (cu rol de a eradica atacul biologic prezent într-o fază incipientă sau tardivă). Fiecare obiect a fost tratat ca un caz aparte, ținându-se cont de starea lui de conservare și de natura materialului din care este confecționat.

Metodologia de lucru asupra intervențiilor efectuate va constitui obiectul unui studiu mai amplu.

NOTE

1. D.P. Condurățeanu, *Dicționarul geografic al județului Dâmbovița*, București, 1990, pp 99-101;

2. G. Potra, *Tezaurul documentar al județului Dâmbovița (1418-1800)*, Târgoviște, 1972, doc. 113;
3. *Ibidem*, doc. 130;
4. *Ibidem*, doc. 1053;
5. Longin Vătășescu, *File de istorie medievală. Pietroșița, Dealu-Mare, Fieni – sate de plai*, în Valachica, 1979, p. 413-425;
6. Alexandru Popescu, Cleopatra Ionescu, *Pietroșița, file de monografie*, Valachica. Târgoviște, 1975, p. 265-270;
7. *Ibidem*, p. 269;
8. Al. Popescu-Runcu, *Cartografia județului Dâmbovița la anul 1810*, Târgoviște, 1910;
9. Informație: Gheorghe Bulei.